

Økoteologi i en liturgisk sammenheng

II-avd.
Saknr 2006/07667 doknr. 2
Vedlegg nr. 4 av 6

I. Innledning

Økoteologi i en liturgisk sammenheng er et stort og viktig tema, og vi kan nærme oss det fra mange forskjellige kanter. Min tilnærming er i stor grad preget av min samiske bakgrunn og den samiske konteksten jeg arbeider i som teolog og prest. Jeg vil derfor innlede mitt foredrag med å fortelle noe om den konteksten som er mitt utgangspunkt.

Selv om dere hører at jeg er oppvokst sørpå, er jeg selv same, og siden starten av teologistudiet har jeg vært opptatt av kontekstuell teologi som en måte å være i dialog med samisk historie, kultur og åndelighet på. Jeg har også vært interessert i hvordan andre urfolk har jobbet teologisk med sin tradisjon. Spesielt har jeg jobbet med urfolksteologien blant kristne indianere i Nord-Amerika.

Som kjent er *nærheten til naturen* er en helt grunnleggende dimensjon ved samisk tradisjon, og urfolks tradisjon generelt. Dermed har også økoteologien helt naturlig fanget min interesse. I den sammenhengen har jeg vært opptatt av hvilket bidrag urfolks tradisjoner har å komme med.

Hva så med mitt forhold til liturgisk arbeid? Siden opprettelsen av Samisk Kirkeråd i 1993 har det i samisk kirkeliv funnet sted teologiske prosesser knyttet til såkalt evangelium og kultur-problematikk. Også et arbeid med samiske liturgier har skjedd parallelt med dette. Lenge har dette språklig sett kun vært et oversettelsesarbeid av høymessen av 1977. Man har imidlertid vektlagt å skape liturgisk musikk med rot i samisk musikktradisjon. Fra et samisk ståsted har dette vært et veldig viktig steg, men liturgisk sett har ikke dette handlet om så mye mer enn å få en samisk innpakning til en "liturgisk pakke" som allerede forelå.

De helt siste årene har det imidlertid skjedd en viss nyskaping også liturgisk. Samiske kirkedager i Jokkmokk sommeren 2003 var her en viktig impuls. (Bilde) Der var de to hovedgudstjenestene holdt i en kjempelåvvu, hvor ilden brant i midten. Den tradisjonelle innredningen av låvvu'en dannet utgangspunktet for det liturgiske rommet. Dette gav oss en mulighet til å realisere noe en del av oss før bare hadde tenkt, men ikke hadde våget å gjøre noen særlig grad.

Det var utrolig spennende å se hva som skjedde når vi flyttet gudstjenesten ut i låvvu'en - et rom som fra før var fylt av så mye samisk *tradisjon*. I møtet med dette rommet har derfor nye liturgiske elementer oppstått – delvis spontant og delvis som resultat av en bevisst dialog med rommet og dets tradisjoner. Blant annet begynte vi å helle vinen i ildstedet etter nattverden. Jeg skal komme mer inn på det senere i foredraget.

Hvorfor forteller jeg om disse erfaringene? Jo, fordi dette møtet med låvvu'en som gudstjenesterom også har skapt et helt annet rom for *økoteologien* i liturgien. For i en låvvu er man i umiddelbar kontakt med jorden og elementene. Man kan dessuten spille på en åndelig tradisjon hvor den økologiske dimensjonen i tilværelsen var grunnleggende i folks åndelighet og virkelighetsforståelse.

I fortsettelsen vil jeg derfor invitere dere med på en reise inn i det liturgiske univers som oppstår – eller i alle fall *kan* oppstå – når vi forsøker å skape en samisk liturgi i rammen av en samisk lávvu. Dere skal først få en del bakgrunnskunnskap som gjør at dere får en forståelse av den symbolverden vi kan spille på. Deretter skal jeg si noe om hvordan dette har skapt et rom for økoteologien i en liturgisk sammenheng. Dette blir et slags ”case” som viser hvordan man kan jobbe økoteologisk i en liturgisk sammenheng.

Dette blir den første hoveddelen av mitt foredrag. I den andre hoveddelen vil jeg så gå over til noen mer allmenne og prinsipielle refleksjoner knyttet til temaet økoteologi i en liturgisk sammenheng. Der vil jeg fremfor alt peke på hvor viktig vårt grunnleggende teologiske startpunkt er når vi skal jobbe økoteologisk i en liturgisk sammenheng. Der vil jeg lansere uttrykket ”doing theology from the Circle of Life”, og si noe om hva det kan innebære også for en øko-liturgi.

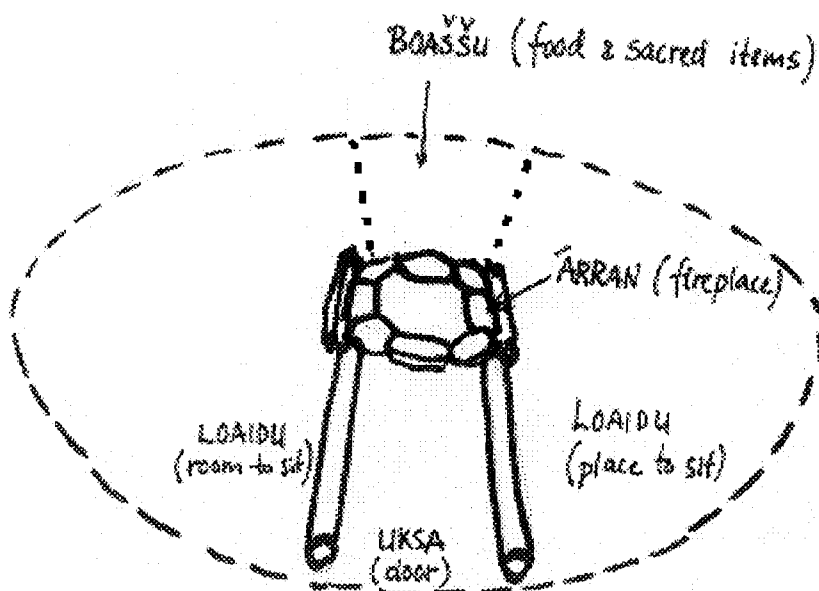
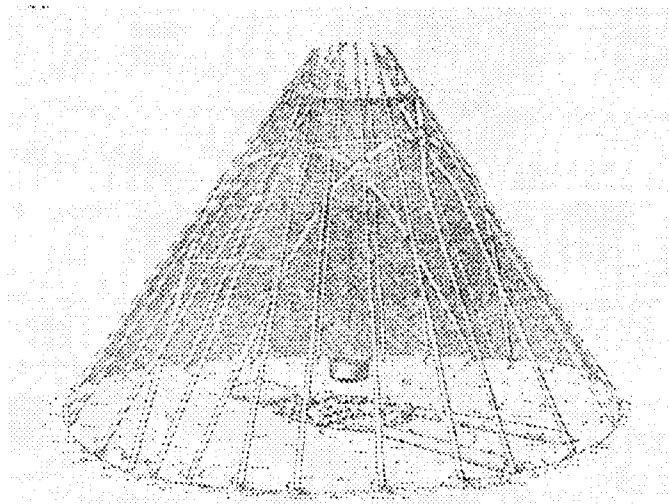
II. Økoteologi i en liturgisk sammenheng : lávvugudstjenesten som case

Men først skal se på økoteologi i en liturgisk sammenheng med lávvugudstjenesten som case. Da er det naturlig først å si noe om *rommet* i en tradisjonell lávvu. Lávvu'en har nemlig en helt fast innredning eller organisering som vi av arkeologiske utgravninger vet er svært gammel.

Dette bildet er fra en arkeologisk utgravning av en gammel samisk gammetuft som er ca. 2000 år gammel. Dere kan se et ildsted i sentrum, en krets av steiner som markerer veggene og til sist ser dere to rader med steiner som går fra døra og inn mot ildstedet.

Dette er nøyaktig den samme inndelingen som vi finner i en lávvu eller goahti slik den har vært brukt i reindrifta opp til vår tid. Den eneste forskjellen er at inngangsdelen ikke er avgrenset med steiner, men med to tykke stokker.

Vi kan gå enda mer detaljert til verks og beskrive hvordan rommet er organisert innvendig. Rommet er organisert rundt *árran* – ildstedet – i sentrum. På hver side av ilden dannes det to halvsirkler – *loaiddut (pl)* – som utgjør plassen man sitter eller ligger på. Plassen bak ildstedet kalles *boaššu*. Dette er “kjøkkenavdelingen” og det hellige rommet i lávvuen. Her blir maten oppbevart. Samtidig er det plassen hvor de hellige gjenstandene, som for eksempel sjamantromma, i gammel tid ble oppbevart. Dette rommet var tabubelagt, og fortsatt i dag er det skikk og bruk at man ikke skritter over *boaššu* eller trør inn i det. Det bare i helt bestemte anledninger at dette var tillatt i gammel tid, og det hadde alltid knyttet opp til spesielle rituelle sammenhenger.

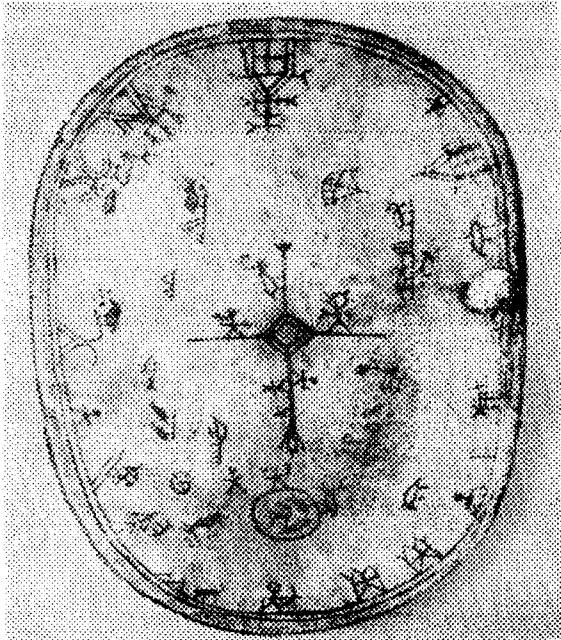
Gjennom *boaššu* har altså lávvuen allerede et hellig rom som passer godt med alteret og korpartiet i kirken. Faktisk kan alterpartiet på samisk kalles for nettopp for “*girku boaššu*” – kirkens *boaššu*. I en lávvugudstjeneste bruker vi derfor naturlig nok *boaššu* til å oppbevare de hellige gjenstandene i gudstjenesten. Bibelen – som jo både er “åndelig mat” og en hellig gjenstand på samme tid. Det samme gjelder for nattverdelementene.

Loaiddut – de to halvsirklene hvor folk sitter, har også hatt sin bestemte organisering. De mest prominente plassene er nærmest *boaššu*. Dersom det bare er en familie har foreldrene

gjern sitted på hver sin side av *boaššu*. De minste barna har vært ved siden av mor. Eldre barn på den andre siden. Leid hjelp ved siden av barna, og plassene nærmest døra for gjester.

Når vi feirer gudstjeneste er det naturlig, i alle fall til en viss grad, å dra veksler på denne inndelingen. Det betyr at den forettende presten og andre med liturgiske funksjoner naturlig har sin plass inntil *boaššu*.

Også *árran* – ildstedet – var et hellig sted i gammel tid. Vi kan knytte minst to symbolkomplekser til ildstedet. Den første er illustrert gjennom dette bildet.

Dere ser her bildet av en sørsamisk sjamanstromme, eller runebomme. Det som kjennetegnet runebommene av den sørsamiske typen var at solsymbolet var plassert i sentrum av trommeskinnet. Det er den rombefeformede figuren med stråler ut i fire retninger. Solsymbolets plassering i sentrum av trommeskinnet symboliserer selvfølgelig den fremtredende plassen som *Beaivi* – Solen – hadde i samenes religiøse univers. Historiske kilder forteller at samene kunne kalle solen for “mor til alt levende”.

Trommeskinnet med alle sine figurer utgjorde et slags symbolsk verdenskart. Det var en symbolsk fremstilling av den livsverden samene levde i – hvor både det synlige og det usynlige hadde sin plass. Solens plasseringen i sentrum av det nesten sirkulære trommeskinnet er interessant for oss. Man mener nemlig at dette henspiller på *lávvu*’ens innredningen med ildstedet i midten. Man så og si forestilte seg kosmos som en stor gamle hvor solen var det livgivende ildstedet i dets sentrum.

Det synes altså som om de gamle samer reflekterte over universets dype sammenhenger på grunnlag av innredningen i den tradisjonelle samiske boligen. *Lávvu*’en eller gammen avspeilet den kosmiske orden. Solen var det livgivende ildstedet i verdens store gamle. Dette er den første grunnleggende symbolikken knyttet til ildstedet, som vi kan dra veksler på når vi utvikler en kulturelt tilpasset gudstjeneste i *lávvu*’en.

Den andre er at man trodde at gudinnen *Sáráhkká* hadde sitt tilhold under ildstedet. Hun var den viktigste av gudene i samenes dagligliv, og både kvinner og menn ba til henne. *Sáráhkká* var derfor gjenstand for daglige ofringer i ildstedet, gjerne i form av drikke.

Sáráhkká rådde over fruktbarhet. Dvs. hun var den som laget en kropp til menneskesjelen og satte fosteret inn i morslivet. Denne funksjonen hadde hun ikke bare i forhold til mennesker, men i forhold til alle dyr. Hun var dessuten ikke bare assosiert med ilden. Siden man forestilte seg at hun bodde *under* ildstedet, var hun også assosiert med *jorden*. Når det ble ofret til henne ute i naturen, satte man derfor ofte opp en trestamme med roten opp på offerstedet. Dette ikke et gudebilde i reell forstand, men først og fremst et symbol. Roten var rett og slett et symbol på at guddommen man ofret til var knyttet til jorden. I *Sáráhkká* var med andre ord ilden og jorden knyttet sammen som symboler.

Beaivi / Solen og *Sáráhkká* er altså de to grunnleggende symbolene som i samisk tradisjon er knyttet til ildstedet i *lávvu*'en. Begge var livgivere. Solen var livgiver i en kosmisk sammenheng. *Sáráhkká* var livgiver på dagliglivets nivå – i familiesammenheng og for alle dyrene.

Som dere ser, gir dette oss en meningsmettet tradisjonsfelt å spille på når vi forsøker å utvikle en liturgi for gudstjenestefeiring i en *lávvu*. I en slik gudstjeneste er det derfor naturlig at ildstedet representerer universets åndelige sentrum. For oss er det selvfølgelig Gud – og Kristus i særdeleshet. Han er Verdens lys. Han er den som kommer og gir verden liv. Som det pre-eksistente Logos og den universelle Kristus er han livgiver på et kosmisk nivå. I den rollen passer Solen som symbol på ham. Han er den livgivende ilden i verdens store gamme.

Men som den *inkarnerte* Kristus likner han ildstedet. Han er den som har kommet nær oss. Han har knyttet seg til jorden. Han er den livgivende og frelsende ilden som vi kan krype inntil gjennom en kald vinter. Han er den som samler og forener oss. Han lyser opp vår nestes ansikt. Han gjør vår brutte sirkel hel.

Som den *inarnerte* Kristus likner Kristus også på *Sáráhkká*. Han er den livgivende ilden som har gjort seg til ett med jorden. Han har blitt den nye Adam av adama. Han er blitt det nye mennesket av jorden. Ved inkarnasjonen har han forent seg med hele skaperverket. Kristus har blitt et bindeledd til jorden.

Som dere kanskje ser, så begynner den samiske tradisjonen nå å legge nye rammer for de grunnleggende teologiske og liturgiske symbolene. Disse begynner å kommunisere en mer holistisk visjon av livet enn det vi vanligvis får til i rammen av kirkens gudstjeneste. De kristne grunnsymbolene begynner å utfolde seg i en sammenheng hvor det økologiske er en integrert del av de grunnleggende liturgiske og teologiske symbolene.

Det er dette som ble ekstra spennende når vi begynte å helle vinen i ildstedet ved avslutningen av nattverden på Samiske kirkedager. For hvordan skulle dette tolkes? Til å begynne med skjedde det spontant. Det var sørsamisk prest Bierna Bientie som gjorde det på åpningsgudstjenesten. Jeg fulgte opp under avslutningsgudstjenesten. De fleste reaksjonene var veldig positive. Det var sterkt, og det kjentes rett. Men i ettertid fikk vi også en enkeltstående tilbakemelding som gav uttrykk for en viss bekymring. - Hva betydde dette? - Var vi begynt å ofre til *Sáráhkká* igjen? Jeg og Bierna drøftet litt sammen om hva vi skulle gjøre. Skulle vi droppe dette dersom det kunne tolkes slik?

Kanskje er løsningen heller å utvikle et nytt liturgisk ledd som tydeliggjør hva vi velger å legge i dette. Og da gjennom et ledd som nettopp er i kontinuitet med noe av vår gamle tradisjon. Når man i gammel tid helte noe av drikken i ildstedet, var dette nettopp uttrykk for ærbødighet for kreftene knyttet til jorden.

På denne bakgrunnen har jeg derfor laget følgende forslag til et liturgisk ledd i det vi heller vin i ildstedet:

Etter at alle har fått brød og vin, kan liturgen knele fremfor ildstedet og be:

L: Kristus, da du ble kjød, ble du ikke bare et menneske, men du forenet deg selv med skaperverket. Da ditt blod rant på korset, var det ikke bare for menneskehetens skyld, men for hele skaperverkets forløsning. Vi heller derfor denne vinen i jorda ved ditt ildsted i håp om at hele skaperverket skal forløses i deg.

(Ilden helles i ildstedet. Korsets tegn.)

Herre, du som selv ble Adam av adama – et menneske av jord: Ta vare på jorda, vår mor! Likesom du i ditt legeme har forent oss med deg og hverandre, la oss ved deg også bli forent med jorda og hele ditt skaperverk.

M: Amen

Med dette ser dere at den økologiske dimensjonen ikke bare får plass på et tilfeldig sted i gudstjenesten. Den synliggjøres ikke bare gjennom en syndsbejelse eller en bønn, som noen ganger fungerer som et påheng i forhold til liturgien ellers. I stedet blir økoteologien en integrert del av det innerste mysteriet i vår kristne tro og vår liturgi. Selve evcharistien blir uttrykk for økoteologi – ikke bare gjennom elementene som bæres frem ved innledningen, men ved at selve nattverdmåltidet bygger inn den økologiske dimensjonen. Dette er etter mitt syn et eksempel på økoteologi i en liturgisk sammenheng.

Jeg har gitt et kontekstuet bidrag til samtalen om hva økoteologi i en liturgisk sammenheng kan være. Det har gitt oss noen felles referanser som vi kan ta med oss over i den andre hoveddelen av mitt foredrag. Dette tar utgangspunkt i et mer prinsipielt spørsmål: Hvilken rolle spiller våre teologiske grunnmodeller når vi arbeider med økologien i en liturgisk sammenheng?

III. Teologiske grunnmodeller og deres betydning for vår liturgi: Å gjøre teologi / liturgi fra Livets sirkel

Fra gammel tid vektla man at teologien var en refleksjon av liturgien. Dette gjenspeiles i uttrykket *lex orandi, lex credendi* – bønnens lov er troens lov. Det er et godt poeng. Teologien fødes gjennom bønne. Men når det gjelder liturgiarbeidet hos oss er vel forholdet vel så mye motsatt. Vår liturgi er et speilbilde av vår teologi. Og i den grad det er slik, sier det også noe om hvordan vår teologi legger premisser for vårt arbeid med den økologiske dimensjonen i en liturgisk sammenheng. I hvilken grad det oppleves enkelt eller vanskelig å integrere den økologiske dimensjonen i vår gudstjeneste, avhenger følgelig i stor grad av de teologiske grunnmodellene støtter opp om vår gudstjenestefeiring. Skal vi jobbe med *øko-liturgi*, må vi

derfor også jobbe med øko-teologi. Ikke minst må vi rette et kritisk søkelys på våre grunnleggende teologiske modeller og det teologiske startpunktet som former dem.

Det finnes en *antroposentrisk skjevhet* som preger vestlig teologi, og protestantisk tradisjon i særdeleshet. På det horisontale plan har vi i alt for stor grad latt mennesket være det grunnleggende utgangspunktet for vår teologiske tenkning. Mitt inntrykk er at den teologiske antroposentrismen fra opplysningstiden fortsatt hindrer oss i å bringe skaperverket tilbake til selve kjernen av vårt kristne budskap. Mitt spørsmål er derfor om det er mulig å skifte teologisk startpunkt på en måte som bringer den økologiske dimensjonen inn med større tyngde – ikke bare teologisk, men også liturgisk.

Det er kanskje litt uklart hva jeg mener, når jeg sier at et skifte av teologisk startpunkt vil ha betydning for vår evne til å integrere økologiske perspektiver i vår teologi og liturgi. La meg derfor konkretisere ved å bruke *frigjøringsteologien* som eksempel. Det blir en liten omvei i forhold til temaet økoteologi, men det får fram betydningen av å skifte teologisk startpunkt. Frigjøringsteologiens store og varige bidrag både for vår teologi og vår liturgi handler nemlig nettopp om et bevisst skifte av teologisk startpunkt.

Bakgrunnen for frigjøringsteologiens nye perspektiver var den latinamerikanske kirkens likegyldighet overfor den dype fattigdommen i Latin Amerika. Følelsen var at kirken kun konsentrerte seg om menneskenes sjeler og derfor forkynte et åndeliggjort budskap som kun bidro til status quo. Kirken kunne selvfølgelig vektlegge barmhjertighetshandlinger på det individuelle plan, men den overså spørsmålet om rettferdighet på det strukturelle planet i samfunnet.

En av de store ”opdagelsene” frigjøringsteologien kom med som et svar på dette problemet, handlet om et skifte av teologisk startpunkt. Dette skiftet ble formulert i uttrykket “*doing theology from the option of the poor*”. Vi kan oversette dette uttrykket som ”å gjøre teologi fra de fattiges ståsted”. Tanken var at Gud ikke forholder seg likegyldig til uretten i verden fordi han er rettferdighetens og sannhetens Gud. Av denne grunn *velger Gud alltid side* der hvor urett begås, og han står på de fattiges og undertryktes side og lider med dem, kjemper med dem. Dette faktum har på en spesielt måte blitt åpenbart i Jesu offentlige gjerning.

Denne forståelsen fikk frigjøringsteologene til å si at vi må ta bevisste valg med hensyn til sitt teologiske startpunkt. I en verden full av urett kan vi ikke late som om denne virkeligheten ikke fins og skape en ”nøytral” meta-teologi. Vi må ta bevisste valg i samsvar med vår kristne tro og gjøre teologi fra de fattiges ståsted – *doing theology from the option of the poor*.

Verdien i frigjøringsteologenes skifte av teologisk startpunkt har i dag vunnet bred anerkjennelse i teologiske kretser og representerer et betydelig bidrag til kristen teologi i allmennhet. Som et resultat av dette skiftet av teologisk startpunkt, har sosialetikken nå i langt større grad kommet i forgrunnen i dagens kristne teologi. Og jeg antar at det også har hatt betydelige ringvirkninger for liturgisk fornyelsesarbeidet over hele verden.

Grunnen er åpenbar. Vår forpliktelse til å engasjere oss i rettferdighetsspørsmål er nå ikke bare begrunnet moralsk, men først og fremst *teologisk*. Det handler om erkjennelsen av Guds tilstedeværelse blant de fattige og undertrykte. Liturgisk betyr dette at vår gudstjeneste må gjenspeile Kristi nærvær blant de marginaliserte. Kristus kommer til oss som en av denne verdens utstøtte. Forhåpentligvis forstår dere nå hva jeg mener når jeg sier at et skifte av teologisk startpunkt også kan få grunnleggende ringvirkninger for liturgien. Et skifte at

teologisk startpunkt kan gir oss *et nytt sted å feire vår gudstjeneste fra*. Sagt med litt andre ord: Teologien definerer stedet vi feirer vår gudstjeneste fra.

Hvis vi så vender tilbake til vårt fokus på skaperverket, blir mitt spørsmål hvorvidt det er mulig å foreta et liknende skifte av teologisk startpunkt med hensyn til skaperverket. Går det an å definere *skaperverket* som selve stedet der vi feirer vår gudstjeneste fra?

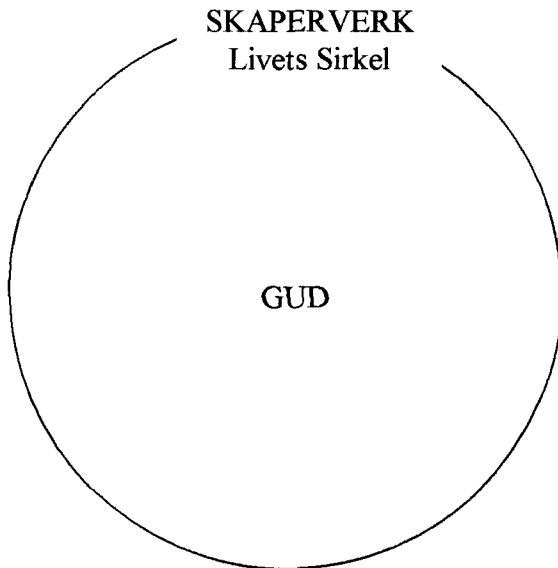
Personlig tror jeg at urfolks åndelige tradisjoner, med sin økosentriske visjon av livet, kan bidra til å etablere et alternativt startpunkt for vår teologi. Jeg vil derfor driste meg til å antyde et økoteologisk alternativ til tanken om "doing theology from the option of the poor". Mitt forslag er "doing theology from the (broken) Circle of Life" – å gjøre teologi fra Livets Sirkel.

Uttrykket "the Circle of Life", "Livets Sirkel", hører hjemme i den religiøse filosofien til de nordamerikanske indianerne. Dette er spesielt artikulert i den såkalte "medicine wheel – filosofien" blant urfolkene på prærien. Sirkelen symboliserer virkelighetens holistiske natur. Vi hører alle hjemme i et stort fellesskap hvor alle ting er knyttet sammen og avhengig av hverandre. I denne sirkelen er fellesskapet kjennetegnet av solidaritet, gjensidighet, respekt og kjærlighet. Denne grunnleggende solidariteten favner ikke bare den menneskelige livssfære, men når ut til alt som er til: dyr og fugler, til og med trær og steiner. I denne filosofien er Skaperen, the Great Spirit, plassert i sirkelens sentrum. Skaperen er livets kilde som favner om alt som finnes, og det er i Den Store Ånd at sirkelen er hel.

Denne filosofien er ikke fullstendig harmonisk, selv om det kan se slik ut ved første øyekast. En viktig tanke er nemlig at mennesket er den eneste skapningen som ikke av naturen selv finner sin plass i Livets Sirkel. Mennesket må *lære* hvordan det skal finne sin plass i skaperverket, hvordan det skal dele sin eksistens i solidaritet med resten av skaperverket. For å oppnå dette, må mennesket søke åndelig hjelp utenfor seg selv.

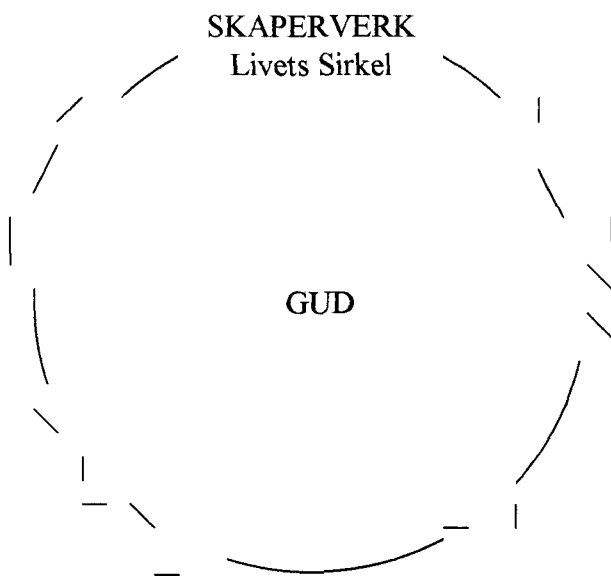
Menneskets svakhet gjør at mennesket ofte feiler, noe som bryter helheten i Livets Sirkel. "Å gjøre sirkelen hel" rører derfor ved hjertet av denne åndeligheten. Denne tenkningen gjenspeiles i stor grad i de tradisjonelle indianske seremoniene som hjelper mennesket til å finne tilbake til sin plass i skaperverkets helhet, til å gjenopprette gjensidighet og balanse og til å fornye relasjonene til alle livets aspekter. Å gjenopprette individets helhet er derfor alltid forstått innenfor rammen av gjenoprettelsen av skaperverkets helhet. Min helhet, fellesskapets helhet og skaperverkets helhet er derfor bare forskjellige dimensjoner av den samme virkeligheten. Dette er kortversjonen av den religiøse filosofien knyttet til "the Circle of Life".

La oss nå gå et skritt videre og utforske hvilket potensial Livets Sirkel har som startpunkt for vår kristne teologi. Jeg skal gjøre det gjennom å fortolke noen grunnleggende teologiske begreper sett fra Livets Sirkel. La meg først visualisere det gjennom å tegne en sirkel.

Denne sirkelen representerer *idealtilstanden* i skaperverket. Skaperverket er her selvfølgelig ikke forstått som noe atskilt fra den menneskelige livssfære, men som selve rammen og essensen i alt menneskelig liv. Vi er skaperverk. Vi er jordmennesker, skapninger av jord. Og vi eksisterer gjennom å delta i Livets Sirkel. Det er nettopp helheten i Livets Sirkel som kommer til uttrykk i 1 Mos 1,31 etter at Gud hadde skapt alt: "Gud så på alt det han hadde gjort, og se, det var overmåte godt. Og det ble kveld, og det ble morgen, sjettede dag."

Skaperverkets helhet er imidlertid brutt av menneskets *synd*. Begrepet 'synd' er ofte forstått fra et svært individualistisk ståsted. Hvis vi imidlertid nærmer oss syndsbegrepet fra Livets Sirkel, gir det mening å si at 'synd' handler om hvordan mennesket bryter helheten som finnes i Livets Sirkel – både på et individuelt, kollektivt eller et økologisk nivå. Synd er alt som gjør Livets Sirkel til en brutt sirkel. Syndens realitet innebærer derfor at vi nå lever i den brutte Livets Sirkel.

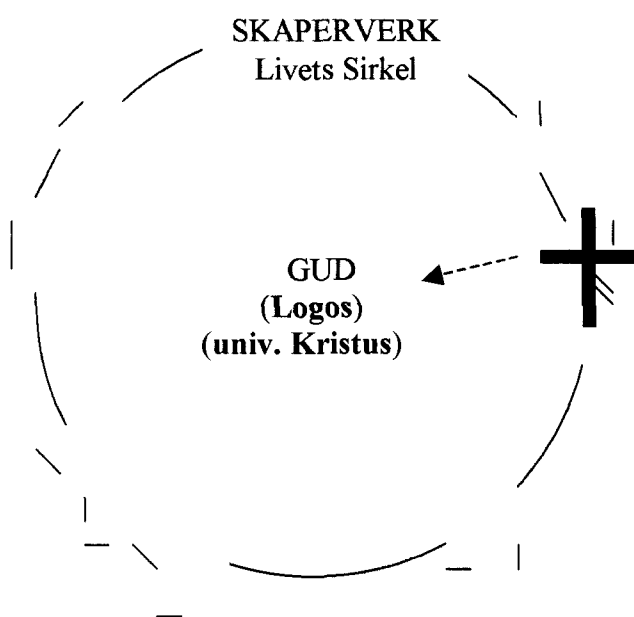
Dette er et forsøk på å illustrere den brutte Livets Sirkel. Gud – alle tings Skaper, Opprettholder og Forløser – er fortsatt i sirkelens sentrum, og hans nærvær gjennomtrenger

fortsatt skaperverket. Han er fortsatt den som holder alle ting sammen. Oppsplittingen av sirkelen er kun en følge av det faktum at menneskene river seg løs fra Livets Gud. Sirkelens helhet hviler i Gud – og bare i ham.

Hvordan passer så *Kristus* inn i denne modellen? For det første hører Kristus hjemme i sirkelens sentrum. Som Guds Sønn, det pre-eksistente Logos, den universelle Kristus er han del av guddommen. Han er åpenbaringen av den guddommelige sentrum i kosmos. Det vi kaller Gud. Slik forstått er Kristus selv en del av Kilden som Livets Sirkel springer ut av og eksisterer ved.

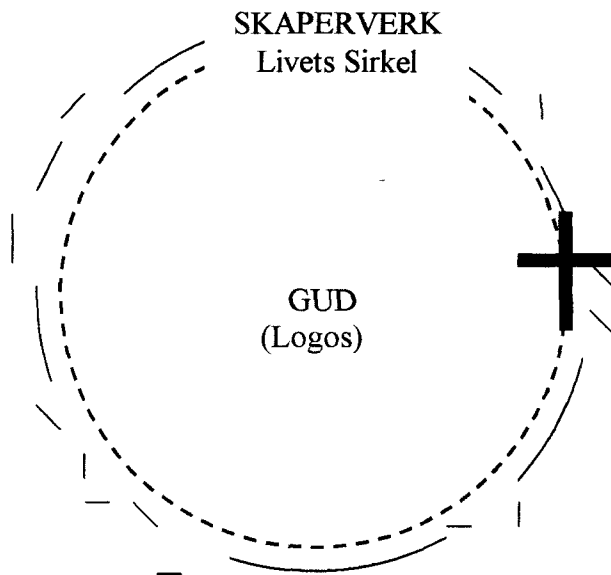
Likevel, ved *Kristus-hendelsen* er ikke Kristus lenger bare i sentrum. Gjennom *inkarnasjonen* har han selv gjort seg til ett med Livets Sirkel (skaperverket), og *korset* er symbolet for Kristi nærvær i Livets brutte sirkel. Teologisk kan vi si at *Kristus-hendelsen* skjer på grunn av Guds omsorg for *hele* verden. Budskapet om *frelse* er imidlertid rettet mot menneskene siden det er på grunn av mennesket at Livets Sirkel er brutt, og det er kun er mennesket som trenger å bli frigjort fra synden. I denne fortstand er frelsen *antroposentrisk*. Den er *adressert* til mennesket fordi mennesket er nøkkelen til å forstå disharmonien i skaperverket . Dermed er mennesket også nøkkelen for tilbakeføringen av harmonien til hele skaperverket.

Men *horisonten* for frelsen er imidlertid *økosentrisk* – dvs. den har hele den skapte verden som sitt mål. Derfor spiller *korset* en rolle ikke bare i møte med mennesket, men i Livets Sirkel overhodet. Økoteologisk kan derfor korset forstås som Guds nærvær i skaperverket alle steder der livets helhet er splittet eller slått i stykker. Korset blir på denne måten både et uttrykk for Guds solidaritet med den brutte verden, og representerer Guds frelsende nærvær i Livets (brutte) Sirkel. Ved Kristi kors senterer Gud på ny universet omkring seg selv og gjør sirkelen hel igjen. (Ef 1,12?) Dette kan illustreres slik:

Vi kan kalle dette for å gjøre teologi fra Livets sirkel – eller kanskje enda rettere: Gjøre teologi fra Livets brutte sirkel. Hva betyr så dette skiftet av teologisk startpunkt for vår tolkning av andre teologiske kjernebegreper?

La oss først se på uttrykket "Guds rike". I Kristus har en ny virkelighet brutt inn i verden. Dette kaller vi *Guds rike*. Dette riket er det eskatologiske framtidshåpet om at Livets sirkel skal gjenopprettes fullstendig. Det er håpet om en ny skapning. En ny himmel og en ny jord. Denne virkeligheten er oppnåelig i sin fylde først i framtiden, men den er likevel allerede nærværende i Kristus. Dette er forsøkt illustrert ved den stiplede linjen i tegningen nedenfor:

Guds rike. Den gjenopprettede Livets Sirkel. Det forsonede skaperverk er en virkelighet som kan erfares allerede nå, på en mystisk måte. Det kan erfares i liturgien.

Denne nye virkeligheten i Kristus – Livets Sirkel gjenopprettet – er faktisk hva vi feirer i *nattverden*. Vi kunne derfor kalle nattverden for det *liturgiske uttrykket* for den gjenopprettede Livets Sirkel. For i Kristus er livets helhet gjenopprettet – ikke bare for menneskeheten, men for hele skaperverket. Det er dette vi har forsøkt å uttrykke i vår låvvuliturgi når vi heller vinen i jorden gjennom ildstedet og sier: "Ditt blod rant ikke bare for menneskehetens skyld, men for hele skaperverkets forløsning. Vi heller derfor denne vinen i jorden ved ditt ildsted i håp om at hele skaperverket skal forløses i deg." Slik kan man altså ikke bare gjøre teologi, men også liturgi fra Livets Sirkel.

Videre kan man på samme måte tolke *Kristi legeme* som det *mystiske* uttrykket for den gjenopprettede Livets Sirkel. Også dette har jeg forsøkt å få med i bønnen som bes i forbindelse med at vinen helles i jorden. Liturgen kan da be: "Herre, du som selv ble Adam av adama – et menneske av jorda: Ta vare på jorda, vår mor! Likesom du i ditt legeme har forent oss med deg og hverandre, la oss ved deg også bli forent med jorda og hele ditt skaperverk." Dette er ikke bare teologi og liturgi fra Livets Sirkel. Det er mystikk fra Livets Sirkel.

Til slutt kunne vi forstå *Kirken* som det *sosiologiske* eller *ekklesiologiske* uttrykket for den nye menneskehet innenfor Livets Sirkel. Slik skulle Livets Sirkel som startpunkt for liturgien også gjøre noe med menighetens identitet og selvopplevelse. Vårt utgangspunkt er å forstå oss selv i rammen av hele Guds skaperverk. Dette kan gestaltes liturgisk for eksempel ved en bønn ved innledningen av gudstjenesten som tydeliggjør at vi ikke bare møtes som et menneskelig fellesskap, men at vi møtes i rammen av hele Guds skaperverk. Ja, selve måten

vi sitter på i en låvvugudstjeneste – som en sirkel – kan tolkes som en gestaltning av Livets Sirkel.

Vel, dette var noen innspill til hvordan vi kan gjøre teologi – og liturgi! – fra Livets Sirkel. Målet må være å skape et liturgisk språk som integrerer skaperverket i liturgiens grunnleggende symboler og elementer. Å gjøre liturgi fra Livets Sirkel vil med andre ord handle om noe mer enn å ha med tilfeldige økologiske elementer i vår gudstjeneste. Det handler om et bevisst liturgisk forsøk på å gestalte Skaperverkets fellesskap som *selve stedet* vi feirer vår gudstjeneste fra. Dette er for meg økoteologi i en liturgisk sammenheng. Eller spissformulert: *Det er øko-liturgi.*

Takk for oppmerksomheten! Ollu giitu!